

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ ВІДНОСИНАМИ В МІСТАХ

Актуальність теми дослідження обумовлена концентрацією населення на обмеженій території, надмірним техногенним навантаженням на міські землі, актуалізацією екологічних, транспортних та інших проблем сучасного міста, реформуванням державного устрою країни. На землях міст, які складають лише 2,2% території держави, зосереджено $\frac{3}{4}$ основних промислово-виробничих фондів і понад $\frac{2}{3}$ населення, майже 95% науково-дослідних установ. В умовах існування різних форм власності на землю відійшла у минуле система державного планування розвитку міст. Ринок земель, що функціонує у містах, кардинально змінив інвестиційний клімат. Державні інвестиції скорочено до мінімуму, а приватні інтереси учасників ринку не мають належного обґрунтування у застарілій містобудівній документації. Плюралізм форм земельної власності обумовив необхідність диференційованого підходу до формування функціонально-планувальної структури міст. Вказане вимагає наукового обґрунтування системи управління земельними відносинами в містах у сучасних умовах, особливо у зв'язку з децентралізацією влади та реформуванням місцевого самоврядування. Метою статті є дослідження складу та функцій управління земельними відносинами, формування системи органів управління та визначення їх основних повноважень. На основі використання загальнонаукових і економічних методів досліджень здійснено аналіз чинних законодавчих актів, монографічних публікацій, підручників, навчальних посібників, міських програм використання та охорони земель, містобудівної і землепорядної документації, опрацьовано напрями та механізми удосконалення системи управління міським землекористуванням, що є новизною дослідження. Пропозиції, що містяться у статті, мають практичне спрямування. Обґрунтовано, що децентралізація влади та реформування місцевого самоврядування обумовлюють принципово нові взаємовідносини між містом – центром територіальної громади, населеними пунктами в межах території громади та прилеглими сільськими територіями, що потребує подальших досліджень удосконалення системи управління земельними відносинами та зміни ролі міст у формуванні землекористувань об'єднаних громад.

Ключові слова: земельні відносини, управління, інституціоналізація, децентралізація влади, функціонально-планувальна структура міст, землекористування.

ВСТУП

Постановка проблеми. Питанням удосконалення управління землекористуванням у країні, його екологізації, сталого розвитку містобудівних і природоресурсних систем, оцінки земельних ресурсів, землеустрою, ведення земельного, містобудівного та інших видів кадастрів присвячено значну кількість праць вчених-економістів, екологів, економіко-географів, правознавців, науковців з проблем містобудування та архітектури.

Однак принципи державного будівництва та сучасного управління суттєво змінили місце і роль міст у загальнонаціональній і регіональних системах соціальних відносин. Земельно-ресурсний потенціал міст перетворено у потужний самодостатній фактор економічного розвитку. Поліфункціоналізація містобудівного простору пред'явила нові вимоги щодо планувальної структури та зонування території (зонінг). Земельно-господарський устрій міст спрямовується на всебічну екологізацію землекористування. Проблеми транспортного обслуговування, автомобілізація, зростання обсягів шкідливих викидів суттєво знижують комфортність життєдіяльності міського населення. Обмеженість міських земельних ресурсів, зростання їх вартості та потреби у територіях для нової забудови обумовлюють необхідність зміни підходів до управління земельними відносинами у містах, ощадливого використання та охорони земельного фонду міст [6].

На відміну від сільськогосподарського землекористування проблеми управління сучасним містом, зокрема земельними відносинами у містах, є вкрай недостатньо дослідженими. Вони мають в основному містобудівне спрямування, характеризуються фрагментарністю, а їх рекомендації в значній мірі обумовлені монопольною державною формою власності на землю, що існувала раніше.

Напрацювання сучасних засад управління міським землекористуванням, особливо в умовах децентралізації влади, є вкрай актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість публікацій, в яких викладено проблеми управління землекористуванням, відносяться до підручників, навчальних посібників (Управління сучасним містом – підручник; Земельне право України та Управління земельними ресурсами – навчальні посібники) [5, 8, 9]. У підручнику «Управління сучасним містом» за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлятого [9] висвітленню проблеми управління соціальною інфраструктурою міста та організації надання комунікаційних послуг присвячено розділ (7), а управлінню трудовими ресурсами – окремий параграф (4.5). Регулювання земельних відносин викладено як самостійний розділ, два параграфу у якому присвячено організаційно-інформаційному забезпеченню управління земельними ресурсами, однак питання удосконалення управління земельними ресурсами та його функції не розглядаються.

Монографічні дослідження М. Г. Ступеня, М. Д. Лесечка, Л. Г. Руденка охоплюють лише окремі проблеми управління земельними відносинами у містах [7, 8, 10], а Ю. І. Ганущака – реформи територіальної організації влади [1].

Мета статті (постановка завдання). Метою даної публікації є виклад результатів дослідження процесу формування, розвитку та удосконалення системи управління земельними відносинами у містах у зв'язку з плюралізмом власності на землю, необхідністю перетворення земельно-ресурсного потенціалу міст у самодостатній бюджетоутворюючий фактор економічного розвитку міст і децентралізацією влади у країні.

Завдання для досягнення вказаної мети є такими:

- розглянути сучасні термінологічні поняття управління земельними відносинами;
- здійснити аналіз розподілу повноважень між органами державної влади, а також між органами місцевого самоврядування щодо управління землекористуванням;
- обґрунтувати необхідність утворення районних рад у всіх містах з районним поділом та визначити їх основні повноваження із землекористування;
- запропонувати основні напрями функціональної діяльності з управління земельними відносинами на сучасному етапі розвитку міст.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основними понятійними термінами, що вживаються для характеристики управління земельними ресурсами країни є: «управління у галузі використання та охорони земель» (за Земельним кодексом України); «управління у галузі земельних відносин», «державне управління земельним фондом», «державне регулювання земельних відносин» (за доктриною земельного права); «управління земельними ресурсами», «управління землекористуванням» (за навчальними посібниками).

Терміни «державне управління земельним фондом» та «управління земельними ресурсами» майже є синонімами. Ці види управління можна вважати найбільш дослідженими і висвітленими у науковій літературі. Однак слід мати на увазі, що об'єкти управління – земельний фонд або земельні ресурси є занадто обмеженими [8].

Функції органів місцевого самоврядування у сфері управління землекористуванням залишаються недостатньо розробленими. Зокрема це стосується міст з районним поділом. Районні ради утворено лише у 47 районах з загальної їх кількості 111. А повноваження у галузі регулювання земельних відносин законодавчо не визначено.

У зв'язку з тим, що земельними відносинами вважаються відносини, що пов'язані із використанням, охороною та відтворенням земель, саме вони і повинні, на наш погляд, бути об'єктом управління, а не земельний фонд (земельні ресурси).

Структура управління земельними відносинами

має містити: систему органів управління та функції управління земельними відносинами. Органи управління поділяються на органи загальної компетенції (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), міжгалузеві органи (Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство екології та природних ресурсів, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, Фонд державного майна та державні органи приватизації, які здійснюють продаж земельних ділянок під об'єктами, що підлягають приватизації, а також Державне агентство з управління зоною відчуження) та спеціально уповноважені органи (Державна служба з питань геодезії, картографії та кадастру, її територіальні органи).

Повноваження органів загальної компетенції не обмежуються ні функціональним напрямом використання земель, ні певною галуззю. Міжгалузеві органи здійснюють управління за функціональним напрямом діяльності, а органи спеціальної компетенції – з реалізації державної політики у сфері земельних відносин.

Децентралізація влади та реформування місцевого самоврядування обумовлюють удосконалення сучасної системи управління землекористуванням. Реалізацією державної політики у сфері земельних відносин повинен опікуватися центральний орган виконавчої влади, що реалізує цю політику та здійснює управління земельною реформою. Крім розроблення законодавчих і нормативно-правових актів щодо регулювання земельних відносин, його функціями повинні бути ведення земельного кадастру на національному та регіональному рівнях (області), здійснення державного контролю за використанням і охороною земель.

Реалізацію земельної політики на районному та базовому рівнях (райони, міські та сільські територіальні громади) доцільно зосередити у відповідних виконавчих органах адміністративних районів і міських (сільських) територіальних громадах.

Основними проблемами щодо удосконалення структури управління земельними відносинами у містах у сучасних умовах є необхідність скорочення кількості органів, які розпоряджаються землями державної та комунальної власності, а також реформування функцій місцевого самоврядування у сфері землекористування. Як відомо, частина міст обласного та районного значення виступає інтегратором утворення спроможних територіальних громад, є їх адміністративними центрами, формує нову просторову систему надання послуг населенню.

Згідно з чинним законодавством міські ради Києва, міст обласного та районного значення розпоряджаються лише землями комунальної власності. Сучасна система управління землями територіальних громад пов'язується лише з формою власності і не залежить від категорій земель, видів і цінності угідь, об'єктів, що розташовані на цих землях. Для земель територіальних громад існує єдиний критерій визначення повноважень: якщо земля комунальної форми власності, то нею розпоряджається лише відповідна місцева рада. Розпорядження землями

державної власності в межах міст здійснюють Київська міська, обласні, районні державні адміністрації, державні органи приватизації, Держгеокадастр, Кабінет Міністрів України.

Існуючий розподіл повноважень з розпорядження землями державної власності між багатьма державними органами у містах, де для всієї території діють єдиний генеральний план і єдиний план земельно-господарського устрою, не має належного обґрунтування. Він нівелює роль місцевих рад щодо управління територією міст, провокує відомчу конкуренцію щодо заволодіння земельними ділянками у престижних районах та у центральній частині міст, зумовлює у багатьох випадках ігнорування функціонально-планувальної організації міського простору та порушення зонінгових правил забудови.

Практика організації системи землекористування свідчить, що питання розпорядження міськими землями повинні бути зосереджені у відповідних міських радах. Саме вони відповідають за реалізацію генеральних планів міст і планів земельно-господарського устрою, а тому повинні мати для цього всі важелі впливу.

У залежності від рангу міста у системі адміністративно-територіального устрою розпорядження землями (передача, надання, вилучення, викуп, припинення права користування)

здійснюють 4-5 владних органів. У місті Києві, наприклад, вказані повноваження реалізуються Київською міською радою, Київською міською державною адміністрацією, державними органами приватизації, Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру, Кабінетом Міністрів України.

Зосередження повноважень з управління землекористуванням у міських радах може бути здійснено шляхом передачі частини земельних ділянок державної власності у власність територіальних громад, а також делегування повноважень з управління земельними ділянками державної власності. Вказане не може стосуватися лише об'єктів оборони, національної безпеки та атомної енергетики, унікальних об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, історико-культурну цінність і є національним надбанням держави.

В умовах децентралізації влади частину земель державної власності м. Києва можна передати у комунальну власність міста та делегувати повноваження з розпорядження ними міськараді, залишивши за Кабінетом Міністрів управління лише особливо охоронюваними землями, ділянками оборони та національної безпеки, а за Держгеокадастром – здійснення державного контролю землекористування (рис. 1). Частина повноважень буде передано районним у містах радам, які необхідно утворити.

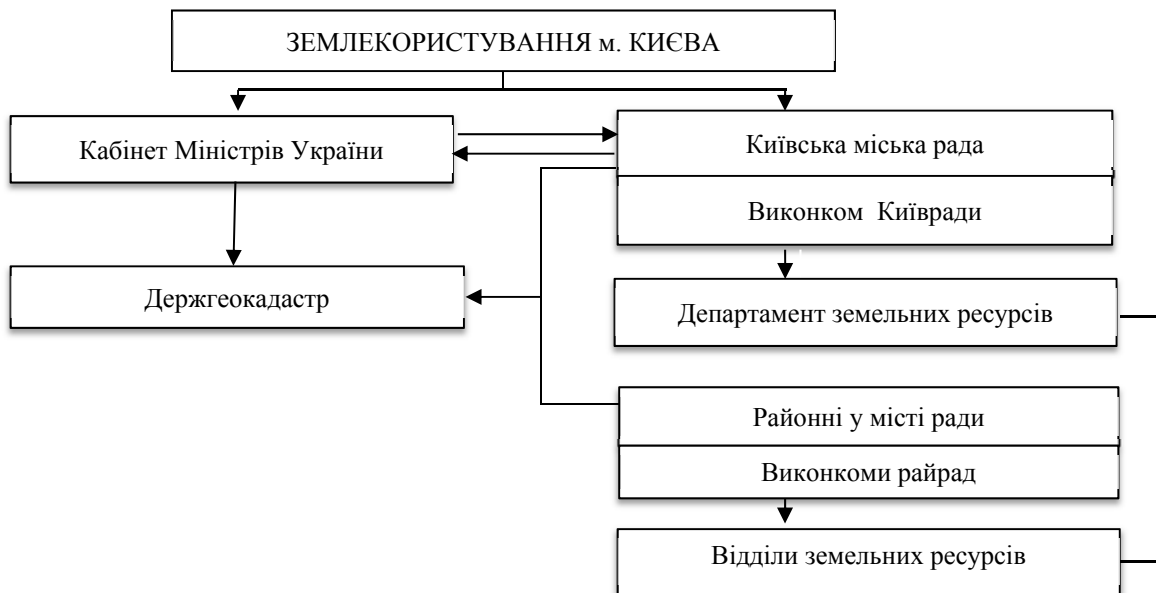

Рис. 1. Схема управління землекористуванням міста Києва в умовах децентралізації

Відповідно з адміністративно-територіальним поділом України у 25 містах існує 111 районів. Однак районні ради утворено лише у 47 районах. Районних рад зокрема немає у м. Києві (10 районів), Харкові (9 районів), Запоріжжі (7 районів), Львові (6 районів) та ін. Нестворення або ліквідація районних у містах рад як представницьких органів територіальних громад і створення у цих районах місцевих держадміністрацій позбавило жителів районів права на місцеве самоврядування, що суперечить Європейській хартії місцевого самоврядування [2, с. 718] та Конституції України.

Система територіальної організації влади в

Україні передбачає існування відповідних територіальних органів у кожній адміністративно-територіальній одиниці. Без створення відповідних органів влади існування адміністративно-територіальних одиниць втрачає сенс. Неутворення відповідних органів місцевого самоврядування в районах у містах фактично означає переміщення централізму із загальнодержавного рівня на місцевий і суперечить принципу децентралізації державної влади та функціонуванню місцевого самоврядування. Вказане зумовлює необхідність зміни організації управління у містах із районним поділом на законодавчому рівні.

У зв'язку з тим, що районні в містах ради є суб'єктами власності територіальних громад районів на землю і відповідно до Конституції України повинні виконувати функції власника землі, їхні повноваження щодо регулювання земельних відносин, аналогічно повноваженням інших органів місцевого самоврядування, мають визначатися законом, а не підзаконними актами міських рад, як це випливає зі статті 11 Земельного кодексу України [3, с. 27].

Серед проблем землекористування, які безпосередньо стосуються жителів району, є передача в оренду земельних ділянок громадянам для ведення садівництва, городництва, сінокосіння, розміщення кіосків, павільйонів, інших малих архітектурних форм тощо. Їхнє вирішення слід було б віднести до повноважень районних у містах рад.

Серед напрямів функціональної діяльності з управління земельними відносинами у містах у сучасних умовах важливе значення має встановлення та зміна меж адміністративно-територіальних одиниць. Натепер межі встановлено лише для 56% населених пунктів.

Планування використання та охорони земель міст, як функція управління, обмежується поки що розробленням місцевих програм лише у м. Києві, ряді інших міст. Зонування земель міст (зонінг) представлено окремими пілотними проектами на райони столиці України, міст Чернігів, Полтава та ін.

Контроль за використанням та охороною земель у містах досі не має законодавчого забезпечення. Міським радам і їх виконавчим органам не надано відповідних повноважень щодо притягнення до відповідальності порушників земельного законодавства. Звернення інспекторів міських рад із вказаних питань до органів прокуратури та внутрішніх справ не знаходять належної підтримки. Необхідно прийняти Закон про самоврядний контроль землекористування.

Моніторинг земель потребує системності та екологічної спрямованості, створення відповідних інформаційних баз спостережень за станом земельних ресурсів міст, особливо щодо порушення та знищення ґрунтового покриву при здійсненні будівництва об'єктів, використання земель природно-заповідного фонду, ділянок у прибережних смугах водних об'єктів, забруднення земель відходами виробництва, важкими металами, хімічними елементами.

Основними завданнями землеустрою мають бути питання земельно-господарського устрою міст, розроблення проектів упорядкування земель для містобудівних потреб, формування прибудинкових територій, складання проектів використання земель природно-заповідного фонду, водоохоронних зон і прибережних смуг водних об'єктів, проведення інвентаризації земель з метою формування земельних ділянок комунальної та державної власності і внесення інформації до земельного кадастру. Землеустрій повинен стати фактором зростання інвестиційної привабливості земельного фонду міст, підвищення ефективності землекористування та поліпшення умов праці, проживання та відпочинку населення.

Земельний кадастр потребує децентралізації, передачі міським радам функцій щодо його ведення з

метою використання при вирішенні питань удосконалення управління землекористуванням, захисту прав громадян і юридичних осіб на землю, справляння плати за землю.

Охорона земель міст серед функцій управління земельними відносинами займає важливе місце, оскільки земля згідно з Конституцією України повинна бути під особливою охороною держави. У межах міст охорона земельного фонду характеризується рядом особливостей, серед яких запобігання необґрунтованому вилученню та надмірному витрачання міських земель та їх захист від шкідливого антропогенного та техногенного впливу, становлять сутність землеохоронних заходів.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Аналізуючи існуючі терміни щодо характеристики управління землекористуванням визначено, що питання організаційно-правового та функціонально-правового забезпечення системи управління найбільш взаємопов'язані та обґрунтовуються терміном «управління земельними відносинами». Структура управління земельними відносинами має містити систему органів управління та функції управління. Систему органів управління земельними відносинами становлять органи загальної компетенції, міжгалузеві, а також спеціально уповноважені органи.

2. До основних функцій з управління земельними відносинами слід віднести: встановлення меж адміністративно-територіальних одиниць і формування об'єднаних територіальних громад; прогнозування та планування використання земель; землеустрій; моніторинг земель; контроль за використанням та охороною земель; ведення земельного кадастру; економічне стимулювання раціонального використання земель; земельно-охоронні роботи.

3. У зв'язку з децентралізацією влади та реформуванням місцевого самоврядування і запровадженням системи його повсюдності необхідно зосередити питання управління міським землекористуванням, незалежно від форм власності на землю, у міських радах з метою додержання вимог екологічної безпеки та сталого розвитку і перетворення земельно-ресурсного потенціалу у самодостатній фактор економічного розвитку міст.

4. Запровадження повсюдності місцевого самоврядування обумовлює необхідність утворення районних рад у всіх містах із районним поділом та законодавчого визначення компетенції районних у містах рад у галузі земельних відносин.

5. Децентралізація влади та реформування місцевого самоврядування обумовлюють принципово нові взаємовідносини між містом – центром територіальної громади, населеними пунктами в межах території громади та прилеглими сільськими територіями, що потребує подальших досліджень удосконалення системи управління земельними відносинами та зміни ролі міст у формуванні землекористувань об'єднаних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганущак Ю. Реформа територіальної організації влади / Ю. Ганущак // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К.: ТОВ «Софія-А», 2013. – 160 с.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування // Офіц. вісн. України.–2015.– № 24.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768- III // Відомості Верховної Ради України.–2002.–№ 3-4.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
5. Мірошніченко А. М. Земельне право України: [навч. посіб.] / А. М. Мірошніченко. – К.: Алерта, 2012. – 392 с.
6. Новаковська І. О. Управління міським землекористуванням: [монографія] / І. О. Новаковська. – К.: Аграр. наука, 2016. – 304 с.
7. Ступень М. Г. Використання земель населених пунктів / М. Г. Ступень, М. Д. Лесечко. – Л., 2004. –238с.
8. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами: [навч. посібник] / А. М. Третяк, О. С. Дорош; за заг. ред. А. М. Третяка. – К.: ТОВ «ЦЗРУ», 2006. – 462 с.
9. Управління сучасним містом: [підручник] / за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К.: НАДУ, 2008. – 632 с.
10. Функции городов и их влияние на пространство / под ред. Л. Г. Руденка. – К.: Феникс, 2015. – 292 с.

Новаковская Ирина Алексеевна

ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫМИ ОТНОШЕНИЯМИ В ГОРОДАХ

Актуальность темы исследования обусловлена концентрацией населения на ограниченной территории, чрезмерной техногенной нагрузкой на городские земли, актуализацией экологических, транспортных и других проблем современного города, реформированием государственного устройства страны. На землях городов, которые составляют только 2,2% территории государства, сосредоточено $\frac{3}{4}$ основных промышленно-производственных фондов и более $\frac{2}{3}$ населения, почти 95% научно-исследовательских учреждений. В условиях существования различных форм собственности на землю ушла в прошлое система государственного планирования развития городов. Рынок земель, который функционирует в городах, кардинально изменил инвестиционный климат. Государственные инвестиции сокращены до минимума, а частные интересы участников рынка не имеют надлежащего обоснования в устаревшей градостроительной документации. Плюрализм форм земельной собственности обусловил необходимость дифференцированного подхода к формированию функционально-планировочной структуры городов. Указанное требует научного обоснования системы управления земельными отношениями в городах современных условиях, особенно в связи с децентрализацией власти и реформированием местного самоуправления. Целью статьи является исследование состава и функций управления земельными отношениями, формирование системы органов управления и определения их основных полномочий. На основе использования общенаучных и экономических методов исследований осуществлен анализ действующих законодательных актов, монографических публикаций, учебников, учебных пособий, городских программ использования и охраны земель, градостроительной и землеустроительной документации, обработано направления и механизмы совершенствования системы управления городским землепользованием, что является новизной исследования. Предложения, содержащиеся в статье, имеют практическое направление. Обосновано, что децентрализация власти и реформирование местного самоуправления обуславливают принципиально новые взаимоотношения между городом – центром территориальной общины, населенными пунктами в пределах территории общины и прилегающими сельскими территориями, что требует дальнейших исследований совершенствования системы управления земельными отношениями и изменения роли городов в формировании землепользования объединенных общин.

Ключевые слова: земельные отношения, управление, институционализация, децентрализация власти, функционально-планировочная структура городов, землепользование.

Novakovska Iryna A.

INSTITUTIONALIZATION OF LAND RELATIONS MANAGEMENT IN THE CITY

The relevance of the research topic is determined by the concentration of the population in a limited area, excessive man-caused strain on urban land, the actualization of environmental, transport and other problems of the modern city, and the reform of the state system of the country. On the lands of cities that make up only 2.2% of the territory of the state, there are $\frac{3}{4}$ of basic industrial production assets and more than $\frac{2}{3}$ population, almost 95% of scientific research institutions. In the conditions of existence of various forms of ownership of land, the system of state planning of urban development has become a thing of the past. The land market, functioning in cities, has radically changed the investment climate. State investments are reduced to a minimum, and private interests of market participants do not have a proper justification in outdated town planning documentation. Pluralism of forms of landed property necessitated a differentiated approach to the formation of the functional and planning structure of cities. This requires a scientific justification of the system of managing land relations in the cities of modern conditions, especially in connection with the decentralization of power and the reform of local government. The purpose of the article is to study the composition and functions of managing land relations, the formation of a system of government bodies and the definition of their basic powers. Based

on the use of general scientific and economic methods of research, the analysis of existing legislative acts, monographic publications, textbooks, teaching aids, urban programs for the use and protection of land, urban planning and land management documentation, directions and mechanisms for improving the management of urban land use have been processed, which is a novelty of the study. The proposals contained in the article have a practical direction. It has been substantiated that the decentralization of power and the reform of local self-government cause a fundamentally new relationship between the city center of the territorial community, settlements within the community and adjacent rural areas, which requires further research on improving the land management system and changing the role of cities in the formation of the land use of the united communities.

Keywords: land relations, management, institutionalization, decentralization of power, functional-planning structure of cities, land use.

Одержано 28.02.2017 р.

УДК 33.057.7:001.891

Тимечко Ірина Романівна,

к.е.н., с.н.с., докторант,

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПІДХОДІВ ЩОДО СУТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження обумовлена процесами децентралізації та євроінтеграції, що виділило територіальну громаду як основного суб'єкта на перший план. Постало пріоритетне завдання формування самодостатніх територіальних громад, що передбачає повноцінний їх розвиток. Метою статті є узагальнення підходів щодо сутності територіальної громади України. Здійснено систематизацію підходів щодо визначення поняття «територіальна громада». Виокремлено територіальну громаду як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Схарактеризовано інтерес (потреби) жителів як рушійна сила і надзвичайно важливий компонент у питаннях життєдіяльності територіальної громади. Виявлено особливість територіальної громади як суб'єкта транскордонного співробітництва з метою формування добросусідських відносин та поглиблення взаємодії між територіальними громадами в транскордонному просторі, що сприяє спільному вирішенню завдань місцевого розвитку. Встановлено, що процеси зближення територіальних громад в транскордонному просторі вимагають пошуку нових підходів до використання економічного, людського та природно-ресурсного потенціалу, що забезпечить досягнення якісно нового рівня ефективності і конкурентоспроможності економіки прикордонних територіальних громад та підвищення рівня життя їх членів. Виокремлено основні форми транскордонного співробітництва територіальних громад: єврорегіон; угода про транскордонне співробітництво в окремих сферах; взаємовигідні контакти між територіальними громадами. Запропоновано активізувати транскордонне співробітництво шляхом розробки та реалізації спільних ініціатив, заходів, проектів, програм та стратегій в окремих сферах, що передбачає координацію співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів; формування транскордонних об'єднань як добровільних об'єднань суб'єктів та/або учасників транскордонного співробітництва України та сусідніх держав, передбачених угодою про транскордонне співробітництво. Наукова новизна дослідження полягає у систематизації наукових підходів щодо сутності територіальної громади України, зокрема в транскордонному просторі, що дає можливість визначити специфіку пріоритетів місцевого розвитку та підвищити конкурентоспроможність територіальних громад з використанням потенціалу транскордонного співробітництва. Практична значущість полягає у важливості визначення сутності територіальної громади, що дозволяє визначити їх роль і місце в процесі впровадження реформи децентралізації влади та місцевого самоврядування в умовах євроінтеграції, з метою їх самодостатності та подальшого розвитку в транскордонному просторі. Подальші дослідження будуть спрямовані на територіальну громаду як основний суб'єкт транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції, що сприятиме спільному вирішенню проблем розвитку в транскордонному просторі.

Ключові слова: громада, територіальна громада, місцеве самоврядування, територія, інтерес, транскордонне співробітництво

ВСТУП

Постановка проблеми. Громада є тим єдиним об'єднанням, яке існує у всіх народів, незалежно від їх

звичаїв та законів. Поняття «територіальна громада» є порівняно новим та малодослідженим для економічної науки України. Разом із тим, у соціологічній і правовій доктрині дослідженню територіальних громад